

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ КОЛЕДЖ
ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Кафедра “Менеджмент”

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Менеджмент та операційний менеджмент

Освітня програма Менеджмент

Спеціальність 073 “Менеджмент”

Галузь знань 07 “Управління та адміністрування

Затверджено на засіданні кафедри “Менеджмент”
Протокол № 1 від 02.09.2019 р.

ЗМІСТ

1. Загальна інформація
2. Анотація до курсу
3. Мета та цілі курсу
4. Результати навчання (компетентності)
5. Організація навчання курсу
6. Система оцінювання курсу
7. Політика курсу
8. Рекомендована література

1. Загальна інформація			
Назва дисципліни	Менеджмент та операційний менеджмент		
Викладач (-і)	к.е.н. Кухній Л.С.		
Контактний телефон викладача	+38(095)0290069		
E-mail викладача	lkukhnij@gmail.com		
Формат дисципліни	Очний		
Обсяг дисципліни	7 кредитів ECTS		
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://ifagrarnicol.at.ua/index/bibliotechnij_fond/0-69		
Консультації	Очні консультації: згідно розкладу консультацій		
2. Анотація до курсу			
Знання та вміння, набуті при вивченні предмету можуть бути плідно використані при аналізі внутрішнього та зовнішнього впливу на організацію; в процесі планування, організовування, мотивування і контролю в організації; при здійсненні керівництва, в комунікаційному процесі в організації; при прийнятті управлінських рішень; при забезпеченні ефективності менеджменту в організації. Ознайомлення з основами операційного менеджменту, процесом розробки операційної стратегії, управлінням процесу проектування та поточним функціонуванням операційної системи, оцінкою якості продукції дасть можливість досягти ефективних результатів в господарській діяльності.			
3. Мета та цілі курсу			
Формування у майбутніх фахівців сучасного управлінського мислення та системи спеціальних знань у галузі менеджменту, умінь комплексно аналізувати проблеми менеджменту організації, приймаючи адекватні управлінські рішення, а також формування умінь розробки операційної стратегії, створення та використання галузевих операційних систем як основи забезпечення досягнення місії організації, засвоєння комплексу знань про операційну діяльність та її організацію, про операційні системи та їх функціонування.			
4. Результати навчання (компетентності)			
- здатність організовувати моніторинг зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності підприємства та превентивного реагування на зміни його стану, - здатність організовувати та проводити роботи з удосконалення структури управління діяльністю, - оцінювати ефективність менеджменту організації, - розробляти операційну стратегію організації; - обґрунтовувати рішення щодо створення операційної системи, підтримки належного режиму поточного функціонування операційної системи; - організовувати випуск конкурентоспроможної продукції (послуги).			
5. Організація навчання курсу			
Обсяг курсу 210 год.			
Вид заняття		Загальна кількість годин	
лекції		60 год.	
семінарські заняття / практичні / лабораторні		60 год.	
самостійна робота		90 год.	
Ознаки курсу			
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибіркового
I, II	073«Менеджмент»	I	нормативний

Тематика курсу					
Тема, план	Форма заняття	Література	Завдання, год.	Вага оцінки	Термін виконання
I семестр					
Тема 1. Розвиток та сучасні концепції менеджменту. Менеджмент як специфічна сфера людської діяльності. Сутність категорії «менеджмент». Історія розвитку менеджменту. Класичні та неокласичні теорії менеджменту. Характеристика інтегрованих підходів до управління: процесний, системний та ситуаційний підходи. Особливості формування сучасної моделі менеджменту в Україні.	Лекція, семінарське заняття	[5-7, 9-11]	Опрацювати лекційний матеріал, підготуватися до семінарського заняття	5 балів	До наступного заняття за розкладом
Тема 2. Організації як об'єкти управління. Загальні характеристики організацій. Типи організацій. Зовнішнє та внутрішнє середовище організацій. Взаємозв'язок факторів зовнішнього та внутрішнього середовища організацій. Організація як соціально-економічна самокерована система.	Лекція, семінарське заняття	[5-7, 9-11]	Опрацювати лекційний матеріал, підготуватися до семінарського заняття	5 балів	До наступного заняття за розкладом
Тема 3. Закони, закономірності, принципи, методи та функції менеджменту Основні закони і закономірності менеджменту. Сутність, природа та роль принципів менеджменту в досягненні мети організації. Класифікація принципів менеджменту. Взаємозв'язок між принципами менеджменту. Сутність та класифікація методів менеджменту. Економічні методи менеджменту. Адміністративні методи менеджменту. Соціально-психологічні методи менеджменту. Загальні (основні), конкретні (спеціальні) функції менеджменту. Менеджер в організації. Сутність управлінської діяльності менеджерів. Ролі і функції керівника. Навички менеджера. Модель сучасного менеджера.	Лекція, семінарське заняття	[5-7, 9-11]	Опрацювати лекційний матеріал, підготуватися до семінарського заняття	5 балів	До наступного заняття за розкладом
Тема 4. Планування як загальна функція менеджменту. Сутність і зміст планування як функції	Лекція, семінарське	[5-7, 9-11]	Опрацювати лекційний	5 балів	До наступного заняття за

менеджменту. Класифікація цілей організації. Процес постановки цілей. Дерево цілей. Основні елементи системи планування. Види планування та їхній взаємозв'язок (стратегічне, тактичне, поточне планування). Бізнес-планування. Суть стратегії та її роль в процесі управління. Базові стратегії: стратегія обмеженого росту, стратегії росту, стратегії скорочення. Стратегії М.Портера. Функціональні стратегії. Суть і функції стратегічного планування. Етапи процесу стратегічного планування. Концепція управління за цілями (Концепція МВО).	заняття		матеріал, підготуватися до семінарського заняття		розкладом
Тема 5. Організація як загальна функція менеджменту. Сутність функції організації та її місце в системі управління. Зміст організаційного процесу. Організаційні теорії Ф.Тейлора, А.Файоля, М.Вебера. Повноваження, обов'язки, відповідальність. Процес делегування повноважень і відповідальності. Типи повноважень: лінійні, функціональні. Вертикальна та горизонтальна структуризація управління. Адміністративний апарат. Зміст норми управління. Переваги і недоліки плоскої та високої організаційної структури. Побудова організації. Департаменталізація. Сутність та етапи організаційного проектування. Суть організаційної структури. Види організаційних структур. Фактори формування організаційної структури управління. Централізація і децентралізація в організації. Методи вибору типу організаційних структур Механізми координації робіт: вертикальна і горизонтальна координація. Формальні і неформальні організації.	Лекція, семінарське заняття	[5-7, 9-11]	Опрацювати лекційний матеріал, підготуватися до семінарського заняття	5 балів	До наступного заняття за розкладом
Тема 6. Мотивування як загальна	Лекція,	[5-7, 9-	Опрацюва	5 балів	До

функція менеджменту. Характеристика організації як соціальної системи. Поняття мотивування. Еволюція поглядів на мотивацію. Взаємозв'язок потреб, спонукань, цілей і винагород працівника в процесі мотивування. Модель мотивації через потреби. Змістовні теорії мотивації – теорії А. Маслоу, Д. МакКлелланда, Ф. Герцберга. Теорії мотивування процесного підходу: теорія очікувань, теорія справедливості і теорія Портера-Лоулера. Стимулювання праці: цілі, принципи, види, форми.	семінарське заняття	11]	ти лекційний матеріал, підготуватися до семінарського заняття		наступного заняття за розкладом
Тема 7. Контроль як загальна функція менеджменту. Поняття контролю та його місце в системі управління. Характеристика об'єктів контролю. Принципи, цілі і функції контролю. Види управлінського контролю: попередній, поточний, заключний контроль. Етапи процесу контролю. Оцінка результатів контролю та реакція на неї. Контролінг у системі управління підприємством. Характеристика ефективності системи контролю.	Лекція, семінарське заняття	[5-7, 9-11]	Опрацювати лекційний матеріал, підготуватися до семінарського заняття, пройти тестування до попередніх тем	10 балів	До наступного заняття за розкладом
Тема 8. Керівництво та лідерство. Поняття та загальна характеристика керівництва. Поняття і види стилів керівництва: авторитарний, демократичний і ліберальний. Влада і вплив в менеджменті. Форми влади та впливу: законна влада, харизматичний вплив, вплив через знання, вплив через страх, вплив через винагороду. Теорії лідерства. Характеристика рис керівника-лідера. Поняття «група» в організації. Причини виникнення та стадії процесу формування груп в організації. Модель поведінки групи Дж. Хоманса. Формальні і неформальні групи в організації. Управління неформальною організацією. Ефективність груп.	Лекція, семінарське заняття	[5-7, 9-11]	Опрацювати лекційний матеріал, підготуватися до семінарського заняття	5 балів	До наступного заняття за розкладом
Тема 9. Етика і соціальна	Лекція,	[5-7, 9-	Опрацюва	5 балів	До

відповідальність в менеджменті. Сутність відповідальності та етики у менеджменті. Особливості етичної поведінки організацій. Фактори, що впливають на етичність прийняття рішень. Сутність і стратегічні цілі корпоративної соціальної відповідальності. Заходи щодо забезпечення етичної поведінки.	семінарське заняття	11]	ти лекційний матеріал, підготуватися до семінарського заняття		наступного заняття за розкладом
Тема 10. Комунікації у менеджменті. Інформація, її види та роль в менеджменті. Носії інформації. Класифікація інформації. Вимоги, які пред'являються до інформації. Поняття комунікації та її роль в системі менеджменту. Комунікативний процес та його етапи. Характеристика складових елементів комунікації. Значення зворотного зв'язку та «шумів» в комунікації. Способи комунікацій в організації. Міжособистісні комунікації. Види організаційних комунікацій. Методи комунікації, їх переваги та недоліки. Характеристика та роль формальних та неформальних комунікацій. Характеристика комунікаційних мереж. Перешкоди та їх вплив на ефективність комунікацій. Шляхи подолання перешкод комунікацій. Система інформаційного забезпечення менеджменту.	Лекція, семінарське заняття	[5-7, 9-11]	Опрацювати лекційний матеріал, підготуватися до семінарського заняття	5 балів	До наступного заняття за розкладом
Тема 11. Прийняття рішень. Управлінське рішення як результат управлінської діяльності. Управлінське рішення як засіб вирішення проблем. Класифікація управлінських рішень. Умови підготовки та прийняття управлінських рішень. Моделі прийняття управлінських рішень. Фактори, що впливають на процес прийняття управлінських рішень. Якість управлінських рішень.	Лекція, семінарське заняття	[5-7, 9-11]	Опрацювати лекційний матеріал, підготуватися до семінарського заняття	5 балів	До наступного заняття за розкладом
Тема 12. Управління конфліктами, змінами й стресами. Особливості управління стресами в організації. Поняття і сутність	Лекція, семінарське заняття	[5-7, 9-11]	Опрацювати лекційний матеріал, підготуват	5 балів	До наступного заняття за розкладом

природи конфлікту в організації. Типи конфліктів та причини їх виникнення. Методи вирішення конфліктів. Організаційні зміни та управління ними. Моделювання процесу організаційних перетворень. Опір змінам. Система подолання опору організаційних змін. Управління змінами. Природа стресу.			ися до семінарського заняття		
Тема 13. Ефективність менеджменту. Підходи до оцінки ефективності менеджменту в організації. Економічна, організаційна та соціальна ефективність менеджменту. Системи показників економічної, організаційної та соціальної ефективності менеджменту, їх склад і методи визначення. Напрями підвищення ефективності управління організацією.	Лекція, семінарське заняття	[5-7, 9-11]	Опрацювати лекційний матеріал, підготовка до контрольної роботи	5 балів	До підсумкового заняття
II семестр					
Тема 1. Операційний менеджмент як різновид функціонального менеджменту. Виробництво як процес перетворення ресурсів організації у вихідну продукцію. Об'єктивні закономірності управління виробництвом (процесом). Природа операційної функції. Галузеві особливості операційної функції. Сутність і місце операційного менеджменту в системі менеджменту організацій. Взаємозв'язок операційного менеджменту з іншими функціональними видами менеджменту. Поняття "операції" та "виробництво", їх взаємозв'язок та розбіжність. Виробничий та операційний менеджмент: спільні та відмінні характеристики. Історичний розвиток операційного менеджменту: промислова революція, розвиток теорії менеджменту, розвиток науки менеджменту і систем. Особливості операційного менеджменту: цілі та основні	Лекція, семінарське заняття	[1, 3, 4, 8]	Опрацювати лекційний матеріал, підготуватися до семінарського заняття	5 балів	До наступного заняття за розкладом

завдання. Принципи, функції та методи операційного менеджменту. Операційний менеджер та процес управління.					
Тема 2. Операційна стратегія. Коло стратегічних питань, що вирішується в операційному менеджменті. Операційні пріоритети. Сутність та етапи розробки операційної стратегії. Формування стратегії виробництва товару. Розробка стратегії процесу. Типи стратегій: сфокусований на процесі, сфокусований на продукті та процесі, який повторюється. Особливості стратегії сервісних процесів. Вплив життєвого циклу на операційну стратегію. Виражена компетентність та конкурентні переваги.	Лекція, семінарське заняття	[3, 4, 8]	Опрацювати лекційний матеріал, підготуватися до семінарського заняття	5 балів	До наступного заняття за розкладом
Тема 3. Операційна система організації. Сутність системного підходу до операційного менеджменту. Складові частини операційної системи: переробна підсистема, підсистема забезпечення та підсистема планування і контролю. Класифікаційні підходи до операційних систем. Одиначні (проектні) системи. Дрібносерійні системи. Системи масового виробництва. Системи з безперервним процесом.	Лекція, семінарське заняття	[1-4, 8]	Опрацювати лекційний матеріал, підготуватися до семінарського заняття	10 балів	До наступного заняття за розкладом
Тема 4. Операційна діяльність:ресурси, процеси та результати. Поняття операційної діяльності підприємства. Склад основних ресурсів як входних факторів операційної діяльності. Поняття недостатнього, надлишкового та ресурсу обмеженої потужності. Товари (послуги) як результат операційної діяльності підприємства. Принципи організації та складність операційних процесів. Типи операційних процесів, їх ознаки. Організація операційного процесу у просторі й часі. Поняття, структура та тривалість	Лекція, практичне заняття	[1-4, 8]	Опрацювати лекційний матеріал, підготуватися до практичного заняття, пройти тестування до попередніх тем	20 балів	До наступного заняття за розкладом

операційного циклу підприємства. Визначення тривалості операційного циклу підприємства. Особливості управління за фазами операційного циклу підприємства.					
Тема 5. Управління процесом проектування операційної системи. Проектування операційної системи: сутність, цілі та етапи. Склад критеріїв та факторів проектування операційної системи. Сучасний рівень розвитку операційних систем: системи автоматизованого проектування, автоматизовані системи управління виробництвом, системи автоматизованого складування та подачі товарів, гнучкі виробничі системи, інтегровані автоматизовані системи управління виробництвом. Необхідність рішень з просторової організації діяльності. Схеми розміщення та масштаби виробничих потужностей. Розміщення обладнання для поточного виробництва. Проектування поопераційної (функціональної) схеми розміщення обладнання. Гнучкі схеми. Методологія схеми розміщення потужностей. Розміщення приміщень і обладнання сервісних підрозділів підприємства. Планування офісу. Проектування робіт і нормування праці.	Лекція, семінарське заняття	[2, 3, 4, 8]	Опрацювати лекційний матеріал, підготуватися до семінарського заняття	10 балів	До наступного заняття за розкладом
Тема 6. Управління поточним функціонуванням операційної системи. Стратегічне, тактичне та оперативне планування операцій, агрегативне планування. Функції, завдання та основні вимоги до оперативного управління виробництвом. Зміст та фази оперативного управління. Організація диспетчеризації виробництва. Регулювання незавершеного виробництва. Види систем оперативного управління виробництвом. Контроль за виконанням робіт.	Лекція, семінарське заняття	[1-4, 8]	Опрацювати лекційний матеріал, підготуватися до семінарського заняття	10 балів	До наступного заняття за розкладом

Контроль операційного процесу. Контроль якості сировини, матеріалів, товарів та послуг. Контроль запасів. Управління матеріально-технічним забезпеченням. Роль та завдання управління матеріальними ресурсами та запасами. Управлінські рішення в сфері управління запасами та пов'язаними з ними витратами. Особливості управління запасами залежного та незалежного попиту. Методи диспетчеризації запасів. Система управління "точно в термін". Робоче середовище та умови праці, режим роботи. Класифікація робочих місць. Принципи організації праці. Розподіл та кооперація праці. Мотивація роботи. Робочі завдання. Основи нормування праці. Методи нормування праці. Хронометраж (система нормативів часу). Методи нормування часу.					
Тема 7. Управління проектами. Сутність проектного підходу до управління організацією. Життєвий цикл проекту. Менеджмент проекту. Планування проектів. Поопераційний перелік робіт. Створення робочих графіків за допомогою діаграм Г. Ганта. Розклад проектів. Контролінг проектів. Методи сітьового планування: переваги та недоліки. Техніка управління проектами методом оцінки та розгляду програми (PERT) та методом критичного шляху (CPM).	Лекція, семінарське заняття	[1-4, 8]	Опрацювати лекційний матеріал, підготуватися до семінарського заняття	5 балів	До наступного заняття за розкладом
Тема 8. Основи менеджменту якості. Загальний менеджмент якості (TQM). Поняття, значення та фактори забезпечення якості товарів та послуг. Показники якості та методи їх оцінки. Нормативи якості товарів та послуг. Планування якості. Організаційне забезпечення якості. Інструменти контролю якості. Аналіз програм	Лекція, семінарське заняття	[1-4, 8]	Опрацювати лекційний матеріал, підготовка до контрольної роботи	5 балів	До підсумкового заняття

забезпечення якості У. Е. Демінга, Д. Джурана, П. Кросбі, К. Ішикава, Ш. Шинго. Методи Дж. Тагуші. Групи управління якістю і система боротьби за якість товарів. Продуктивність операційної діяльності як основна мета операційного менеджменту. Комплексний підхід до питань продуктивності. Показники результативності функціонування операційних систем. Фактори, що впливають на динаміку продуктивності організації. Шляхи підвищення продуктивності праці в організації.					
6. Система оцінювання курсу					
Загальна система оцінювання курсу	100 бальна за семестр – як середньо арифметичне 100 балів протягом семестру та 100 балів за екзамен. “відмінно” – студент демонструє повні і глибокі знання навчального матеріалу, достовірний рівень розвитку умінь та навичок, правильне й обґрунтоване формулювання практичних висновків, наводить повний обґрунтований розв’язок прикладів та задач, аналізує причинно-наслідкові зв’язки; вільно володіє науковими термінами; “добре” – студент демонструє повні знання навчального матеріалу, але допускає незначні пропуски фактичного матеріалу, вміє застосувати його до розв’язання конкретних прикладів та задач, у деяких випадках нечітко формулює загалом правильні відповіді, допускає окремі несуттєві помилки та неточності розв’язках; “задовільно” – студент володіє більшою частиною фактичного матеріалу, але викладає його не досить послідовно і логічно, допускає істотні пропуски у відповіді, не завжди вміє правильно застосувати набуті знання до розв’язання конкретних прикладів та задач, нечітко, а інколи й невірно формулює основні твердження та причинно-наслідкові зв’язки; “незадовільно” – студент не володіє достатнім рівнем необхідних знань, умінь, навичок, науковими термінами.				
Вимоги до письмової роботи	Відповідно до навчального плану, студент виконує одну контрольну роботу, яка є допуском до складання іспиту.				

	Головна мета її – перевірка самостійної роботи студентів в процесі навчання, виявлення ступеня засвоєння ними теоретичних положень курсу. При розв’язанні задач студент має детально вказувати, яким саме був хід його роздумів, якими формулами він користувався.
Семінарські заняття	Семінарське, практичне заняття проводиться з метою формування у студентів умінь і навичок з предмету, вирішення сформульованих завдань, їх перевірка та оцінювання. За метою і структурою семінарські, практичні заняття є ланцюжком, який пов’язує теоретичне навчання і навчальну практику з дисципліни, а також передбачає попередній контроль знань студентів. Оцінка за семінарське, практичне заняття враховується при виставленні підсумкової оцінки з дисципліни
Умови допуску до підсумкового контролю	За I семестр – оцінка за поточне тестування (5 балів); – оцінка за відповіді на всі основні та додаткові запитання під час аудиторних занять (65 балів); – оцінка за контрольну роботу (20 балів); – оцінка за самостійну роботу (10 балів). За II семестр – оцінка за поточне тестування (10 балів); – оцінка за відповіді на всі основні та додаткові запитання під час аудиторних занять (60 балів); – оцінка за контрольну роботу (20 балів); – оцінка за самостійну роботу (10 балів).
7. Політика курсу	
- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); - посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; - надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації». Засвоєння пропущеної теми лекції з поважної причини перевіряється під час складання підсумкового контролю. Пропуск лекції з неповажної причини відпрацьовується студентом (співбесіда, реферат тощо). Пропущені практичні, семінарські та лабораторні заняття, незалежно від причини	

пропуску, студент відпрацьовує згідно з графіком консультацій. Поточні „2”, отримані студентом під час засвоєння відповідної теми на практичному, семінарському та лабораторному занятті перескладаються викладачеві, який веде заняття до складання підсумкового контролю з обов'язковою відміткою у журналі обліку роботи академічних груп.

8. Рекомендована література

1. Бай, С. І. Операційний менеджмент [Електронний ресурс] : електрон. підруч. / С. І. Бай, Ю. В. Гайдай, Н. В. Микитенко ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. - Електрон. текстові дані. - К. : КНТЕУ, 2012. - 1 ел. опт. диск (CD-ROM) : зв. - Систем. вимоги: Windows 2000 та вище ; Mozilla Firefox ; Word ; png. - Назва з етикетки диска.
2. Василенко В. О. Виробничий (операційний) менеджмент: навч. посібник / В.О. Василенко, Т. І. Ткаченко. – Вид. 2-ге, виправл. і допов. – Київ : Центр навч. л-ри, 2005.– 532 с.
3. Капінос Г. І. Операційний менеджмент [текст] : навч. посіб./ Г. І. Капінос, І. В. Бабій - К. : «Центр учбової літератури», 2013. - 352 с.
4. Лепейко, Т. І. Операційний менеджмент [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. спец. 6.030601 "Менедж. орг." ден. та заоч. форм навчання. Освітньо-кваліфікац. рівень "бакалавр" / Т. І. Лепейко, Н. М. Шматько ; Укр. інж.-пед. акад. - Х. : УПА, 2011. - 247 с.
5. Менеджмент: навч. посіб. / [Г. Є. Мошек, М.М. Ковальчук, Ю. В. Поканевич, та ін.]; за заг. ред. Г. Є. Мошека. – К.: Ліра-К, 2015. – 550 с.
6. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури; пер. с англ. – М.: Дело, 2002. – 704 с.
7. Мостенська Т.Л. Менеджмент: підручник / Т.Л. Мостенська, В.О. Новак, М.Г. Луцький, М.А. Міненко. □ К.: Сузір'я, 2012. □ 690 с.
8. Операційний менеджмент [Текст] / В. Ю. Припотень, Т. М. Берднікова, Ю. В. Бородач та ін. ; Приват. вищ. навч. закл. "Нікопол. екон. ун-т". - Нікополь : НОУЛІДЖ, 2017. - 178 с.
9. Осовська Г.В. Менеджмент: підручник / Г.В. Осовська, О.А. Осовський. – [4-е вид., перер. і доп.]. – К.: Кондор-Видавництво, 2015. – 563 с.
10. Стадник В.В. Менеджмент: підручник / В.В. Стадник, М.А. Йохна. – К.: Академвид., 2007. – 471 с.
11. Федоренко В.Г. Менеджмент: підручник / В.Г. Федоренко. – [3-тє вид., перер. і доп.]. – К.: Алерта, 2015. – 492 с.

Викладач _____ Кухній Л.С.